

CLEMENS SCHÜLGEN
DER JÜDISCHE FRIEDHOF VON MIKULOV
ŽIDOVSKÝ HŘBITOV V MIKULOVĚ

MIT EINER EINLEITUNG VON
JAROSLAV KLENOVSKÝ

mandelbaum *verlag*

Ein lieber Freund machte mich auf den jüdischen Friedhof zu Mikulov/
Nikolsburg aufmerksam. „Fahr hin, es lohnt sich!“

So tat ich, und der Friedhof hat mich sofort in seinen Bann gezogen.
Es ist, als wäre um 1890 die Zeit stehengeblieben, als hätte man eine
Schutzhaube über ihn gelegt. Ein weiser Mann bemerkte: „Was für un-
sere Vorfahren Alltag war, ist für uns heute ein besonderes Mahnmal.“
So ist es: als hätte man den Friedhof seinerzeit vergessen und nicht
wieder berührt.

Ich bin hingerissen vom Hauch seiner Geschichte, von seiner Schön-
heit, von seiner edlen Größe, seiner Atmosphäre. Mögen die Photos
auch beim Betrachter ähnliche Gefühle auslösen wie bei mir der Fried-
hof ...

CLEMENS SCHÜLGEN

Tschechisch

CLEMENS SCHÜLGEN

Jaroslav Klenovský

Židovský hřbitov v Mikulově

Jihomoravský Mikulov byl po tři století – asi od poloviny 16. do poloviny 19. století – politickým, náboženským a kulturním centrem moravských Židů a sídlem moravského zemského rabína. Podstatnou okolností tu sehrála výhodná geografická poloha na cestě z Vídně do Brna těsně na hranicích Moravy s Rakouskem při dvojnásobném vypovězení Židů z Vídně a Dolního Rakouska v letech 1421 a 1670. Z těchto historicky příznivých důvodů se v Mikulově rozvinula největší židovská obec Moravy.

Nejstarší (nepřímá) písemná zpráva o Židech v Mikulově se sice vztahuje již k r. 1369, ovšem plně konstituovanou židovskou obec předpokládáme až někdy po polovině 15. století. Ve svých právech byli Židé vůči ostatním obyvatelům města omezeni a odváděli vrchnosti vysoké poplatky, jejich práva a povinnosti určovala četná privilegia. Po stránce hospodářské se zabývali převážně obchodem a řemesly, čímž podstatně přispěli k rozkvětu města. Židovskou obec postihla řada katastrof, největší z nich byl tragický požár z 10. srpna 1719, kterému padlo za oběť celé ghetto.

Od konce 18. století směřovalo v Mikulově usazených 620 židovských rodin z celkem 5400 na Moravě. Svého maxima dosáhla židovská komunita v 1. pol. 19. století, kdy zde např. v r. 1836 žilo 3,520 Židů, tj. 42% všech obyvatel města. Po získání plné občanské rovnoprávnosti po r. 1848 nastalo vyhlazení ghetta migrací jeho obyvatel do velkých měst (především Brna a Vídně) za příznivějšími ekonomickými podmínkami. V letech 1848–1919 tvořila židovská obec politicky samostatný celek s vlastní volenou samosprávou. Úplný zánik komunity přinesl nástup fašismu a 2. světová válka se svými následky. S Mikulovem je spjata působení řady významných židovských osobností, především moravských zemských rabinů Jehudy Löwa ben Becalel (v letech 1553–73), Menachema Mendela Krochmala (1648–61), Davida Oppenheima (1689–1708), Šemuela Šmelke Horovice (1774–8) a Mordechaje Beneta (1789–1829): zdejší náboženské učiliště-ješiva získala evropský věhlas. Mikulov je mj. rodištěm bratří Josefa a Franze von Sonnenfels (nar. 1733, resp. 1735) a básníka Hieronyma Lorma (nar. 1821). Páteř židovské čtvrti rozložené na západním úbočí zámeckého vrchu tvořila ulice Hlavní, dnes Husova, k níž postupně přibývaly další domovní bloky a ulice. Z původních 317 domů (na ploše 13,5 hektaru) však přečkalo do dnešních dnů v důsledku 2. světové války jen 90.

Na severozápadním okraji areálu někdejší židovské čtvrti nalezneme v celém světě proslavený židovský hřbitov. Již skutečnost, že leží vlastně ve vnitřním městě, svědčí o jeho stáří. Byl nepochybně založen nedlouho po konstituování židovské obce, tedy někdy po polovině 15. století, a nalézá se v původní poloze. Patří tedy k nejstarším souvislým židovským pohřebištím v českých zemích.

Rozkládá se na západním svahu Kozího hrádku ve svažitém a dynamicky profilovaném terénu. Přístup k němu vede z jihu, od města, ze Hřbitovního (dříve Židovského) náměstí, od západní strany se k němu přimyká celek křesťanského hřbitova, který byl založen až roku 1582. Židovský hřbitov o výměře dvou hektarů má velmi nepravidelný tvar, který dokládá jednak členitou terénní konfiguraci a jednak složitý

Jaroslav Klenovský

Der jüdische Friedhof in Mikulov/Nikolsburg

Das südmährische Mikulov/Nikolsburg war für drei Jahrhunderte, seit Mitte des 16. Jhdts. bis zur Mitte des 19. Jhdts., das politische, religiöse und kulturelle Zentrum der mährischen Juden und Sitz des mährischen Rabinats. Eine wichtige Rolle spielte die vorteilhafte geographische Lage auf dem Wege von Wien nach Brno/Brünn, in der Nähe der Grenze zwischen Mähren und Österreich. Durch die Vertreibungen der Juden aus Wien und Niederösterreich in 1421 und 1670 kam es zu einer starken Migration von Juden nach Mähren und speziell nach Mikulov. Es entwickelte sich in Mikulov/Nikolsburg die größte jüdische Gemeinde in Mähren.

Der älteste indirekte schriftliche Bericht über Juden in Mikulov/Nikolsburg stammt aus dem Jahr 1369; es dauerte aber bis in die Mitte des 15. Jhdts., dass sich eine vollständige jüdische Gemeinde bildete. In ihren Rechten waren die Juden gegenüber den anderen Bewohnern der Stadt eingeschränkt.

Neben dem Handel war es schließlich das Handwerk, das wesentlich zur Blütezeit beigetragen hat. Die jüdische Gemeinde erlitt eine Reihe von Katastrophen, meistens Feuer, wie die tragische Feuersbrunst vom 10. August 1719, die das gesamte Ghetto zerstört hat.

Ende des 18. Jhdts lebten in Mikulov/Nikolsburg 620 jüdische Familien von insgesamt 5.400 in Mähren. Die höchste Bevölkerungszahl der jüdischen Gemeinde gab es in der 1. Hälfte des 19. Jhdts., als 1836 3.520 Juden in der Stadt lebten, das waren 42% aller Bewohner. Nach Erhalt der bürgerlichen Gleichberechtigung 1848 begann die Entvölkerung des Ghettos durch Migration in die Großstädte (insbesondere nach Brno/Brünn und Wien). Sie durften sich in den Städten ansiedeln und fanden wesentlich bessere wirtschaftliche Bedingungen in den Städten vor. Zwischen 1849–1919 bildete die jüdische Gemeinde als politisch unabhängige Einheit eine eigene gewählte Selbstverwaltung. Das endgültige Verschwinden der Gemeinde brachte der Nationalsozialismus und der 2. Weltkrieg mit seinen Folgen.

Mikulov/Nikolsburg ist mit einer Vielzahl von prominenten jüdischen Persönlichkeiten verbunden, vor allem den mährischen Landesrabbinern Juda Löw ben Bezalel (1553–1573), Menachem Mendel Krochmal (1648–1661), David Oppenheim (1689–1708), Schemuel Schmelke Horowitz (1774–1778) und Mordechaj Benet (1789–1829); die lokale Religionschule/Jeschiwa genoss großes Ansehen in ganz Europa. Mikulov/Nikolsburg ist unter anderem Geburtsort der Brüder Joseph und Franz von Sonnenfels (geb. 1733, resp. 1735) und des Dichters Hieronymus Lorm (geb. 1821).

Das Rückgrat des jüdischen Viertels, das sich am Westhang des Burgberges ausbreitet, bildete die Hauptstraße, heute Husova/Hus-Straße, an der weitere Wohngebiete liegen und zu der weitere Straßen führen. Von ursprünglich 317 Häusern auf einer Fläche von 13,5 Hektar blieben als Folge des 2. Weltkrieges nur 90 bis zum heutigen Tage bestehen.

Am nordwestlichen Rande des ehemaligen jüdischen Viertels befindet sich der weltweit bekannte jüdische Friedhof. Allein die Tatsache, dass er in der Innenstadt liegt, zeugt von seinem Alter. Er

historický vývoj při postupném rozšiřování. Nejstarší část se nalézá v jižním a středním sektoru od vstupu k rabínskému vršku. Podél původní východní vstupní cesty byly později druhotně v řadě osazeny některé významnější náhrobky, zatímco ostatní „obyčejnější“ kameny byly nepochybně použity ke stavbě vnitřních ohradních tarasů, které oddělují stezky od hrobových polí, v nichž probíhaly z důvodu nedostatku místa pohřby v několika vrstvách nad sebou. Na návřší při vstupu mezi cestami se nalézá dětské pohřebiště, rozeznatelné na první pohled menšími náhrobními kameny.

Nejpozději počátkem 17. století byl obvod hřbitova rozšířen o severovýchodní část za rabínským vrškem. Ovšem právě v této tehdy nejzazší lokalitě byli pohřbíváni místní rabíni, od poloviny 17. století též moravští zemští rabíni. Rabínský okrsek je proto nejceněnější částí hřbitova, kam směřují kroky domácích a zahraničních Židů, aby se poklonili památce učenců, pomodlili se kadiš, na náhrobky položili kamínek či útržek papíru s hebrejsky psanou prosbou.

Poslední fáze rozšíření hřbitova nastala koncem 19. století, kdy byl připojen obdélný pozemek na severozápadní straně za rabínským vrškem s malou brankou v západním rohu. Vyšší nároky kladené na rozloučení se zesnulými v nové době vedly k postavení rozlehlé obřadní síně poblíž vstupu na hřbitov, z jižní strany. Autorem budovy v eklektickém historizujícím slohu se stal významný moravský židovský architekt působící především ve Vídni Max Fleischer (1841 Prostějov–1905 Vídeň), též tvůrce četných synagog na území rakouské monarchie. Obřadní síň obsahovala kromě smuteční haly ještě márnici, místnost pro rituální očistu (tahara) a remízu pro pohřební kočár. Za 2.světové války a po ní sloužila opuštěná obřadní síň ke skladování, v letech 2000–2006 prošla po etapách celkovou památkovou obnovou a od roku 2010 slouží její prostory pouze k expozičním účelům. V květnu 2009 byla na jejím průčelí odhalena bronzová pamětní deska moravského zemského rabína v letech 1553–73 Jehudy Löwa ben Becalel (asi 1525 Poznaň–1609 Praha), dílo akademického sochaře Nikose Armutidise.

Stálá expozice v obřadní síni hřbitova se snaží obsáhnout všechny pozoruhodné aspekty židovského Mikulova, jeho významných osobností, pohřebního bratrstva, hodnoty židovského hřbitova jako celku i jednotlivých náhrobků s jejich výzdobou a symbolikou. Mezi exponáty zaujme skvěle dochovaný dřevěný pohřební kočár, původně ze slovenské Senice.

V ohbí při severovýchodním rohu starší části přímo pod ohradní zdí nalezneme kamenné obvodové zdivo dřívějšího domku hrobníka, nejspíše pocházející z konce 18. století. Jižně od něj byl pořízen působivý půlkruhový památník hrdinů, pětadvaceti židovských vojáků padlých na bojištích 1. světové války. Západní okraj nové části hřbitova již nebyl osazen hroby, uprostřed louky poblíž cesty byl v r. 1975 slavnostně odhalen památník 21 židovských vězňů z Maďarska, kteří byli v Mikulově na samém konci války dne 15. dubna 1945 zavražděni německými fašisty.

Masivní ohradní zeď kolem hřbitova tvoří na východní a západní straně (po vrstevnicích svahu) vlastně opěrnou zídku, takže na horní straně má výšku 1,5 až 2 m, ovšem ze spodní strany kolem tří, ale i 6 až 8 m, přičemž zvláště na západní straně musela být vybočující zídka opatřena mnoha mohutnými opěrnými pilíři. Ohradní zeď byla provedena pro Mikulov typickým způsobem – kombinací místního bílého vápencového kamene a červených cihel, v dnešní podobě pravděpodobně v 60. letech 18. století, nejnovější úseky jsou jen cihelné.

Na ploše celého hřbitova se nalézá 4200 kamenných náhrobků, které

wurde zweifellos kurz nach der Gründung der jüdischen Gemeinde angelegt, irgendwann nach der Mitte des 15. Jhdts und behielt seine ursprüngliche Lage. Er gehört zu den ältesten ununterbrochen genutzten jüdischen Friedhöfen in der Tschechischen Republik. Er liegt am westlichen Hang des Ziegenberges auf abfallendem Gelände und ist dynamisch profiliert. Der Zutritt zum Friedhof erfolgt von Süden, vom Friedhofsplatz, an der Westseite schmiegt er sich an den Christenfriedhof an, gegründet 1582. Er entwickelte sich auf 2 ha in einer sehr unregelmäßigen Form, die einerseits das zerklüftete Gelände widerspiegelt und andererseits die komplexe historische Entwicklung seines schrittweisen Ausbaues zeigt.

Der älteste Teil befindet sich im Süd- und Mittelbereich vom Eingang bis zum Rabbinerhügel. Entlang des ursprünglichen östlichen Weges vom Eingang her wurde später in zweiter Linie eine Reihe wichtiger Gräber errichtet, während andere gewöhnlichere Grabsteine zweifels- ohne zur Umrandung von Terrassen eingebaut wurden, um Wege von diesen Grabfeldern zu trennen, da wegen Platzmangels die Bestattungen dort in mehreren Schichten übereinander stattfanden. Auf dem Hügel beim Eingang wurde zwischen den Wegen ein Kindergräberfeld gefunden, auf den ersten Blick an den kleineren Grabsteinen zu erkennen.

Mit dem Beginn des 17. Jhdts wurde der Friedhof im Nordosten hinter dem Rabbinerhügel erweitert. Gerade auf diesem letzten Platz wurden die lokalen Rabbiner beerdigt, ab der Mitte des 17. Jhdts auch die mährischen Landesrabbiner. Der Rabbinerhügel ist somit der wertvollste Teil des Friedhofs; viele in- und ausländische Juden kommen hierher, um sich vor den Grabmalen der Gelehrten zu verneigen, den Kaddisch zu beten, auf die Gräber Steine zu legen oder ein Stück Papier mit Bitten auf hebräisch zu deponieren.

Die letzte Erweiterung des Friedhofs erfolgte im späten 19. Jhd., um ein rechteckiges Grundstück im Nordwesten oberhalb des Rabbinerhügels, verbunden durch ein kleines Tor an der Westecke. Die höheren Anforderungen des Abschiednehmens von den Verstorbenen in neuerer Zeit führte zur Errichtung der großen Zeremonienhalle in der Nähe des Eingangs zum Friedhof im Süden. Der bedeutende mährische jüdische Architekt Max Fleischer gestaltete das Gebäude im eklektischen Stil des Historismus. Fleischer (1841 Prostějov/Prossnitz–1905 Wien) war auch der Schöpfer zahlreicher Synagogen in Wien und im ganzen Gebiet der österreichischen Monarchie. Das Festgebäude enthielt neben dem Zeremonienaal noch eine Leichenhalle, einen Raum für rituelle Waschungen (Tahara) und Platz für die Stationierung des Leichenwagens. Nach dem 2. Weltkrieg wurde der verlassene Festsaal als Speicherraum genutzt. In den Jahren 2000–2006 wurde er Schritt für Schritt restauriert; seit 2010 dienen seine Räumlichkeiten für Ausstellungen. Im Mai 2009 wurde an der Fassade eine Bronzetafel für Juda Löw ben Bezalel, mährischer Landesrabbi von 1553 bis 1573 (geb. 1525 Poznan/Posen–gest. Praha 1609) errichtet; ein Werk des Bildhauers Nikos Armutidis.

Die ständigen Ausstellungen in der Zeremonienhalle des Friedhofes zielen darauf ab, alle bemerkenswerten Aspekte des jüdischen Lebens in Mikulov/Nikolsburg, die wichtigsten Persönlichkeiten der Chewra Kadischa (der Bestattungsbruderschaft), die Werte des jüdischen Friedhofs als Ganzes und einzelner Grabsteine mit ihrem Dekor und ihrer Symbolik zu würdigen. Zu den Exponaten gehört auch ein perfekt erhaltener Holzleichenwagen, ursprünglich aus dem slowakischen Senica/Senitz.

jsou svým způsobem určitou přehlídkou vývoje židovské funerální plastiky na Moravě v průběhu několika století. Nejstarším dochovaným náhrobkem je pomník Samuela ben Leb Aškenaziho z r.1605 (starší kameny jsou zvětřelé a nečitelné). Celý areál byl koncem 19. století rozdělen pro snadnější orientaci na 7 skupin (+ nově 3) označených římskými číslicemi a do řad a v nich byly všechny kameny určeny arabskými čísly. Náhrobky jsou rozmístěny téměř po celé ploše hřbitova v hustých nepravidelných řadách ve směru východ-západ, nápisem zpravidla k jihu. Vývojově lze rozeznat několik typů náhrobků: z 1. pol. 17.století čtvercové či obdélné formy se dvěma pilastry po stranách textu a nad nimi oblouk s ornamentální výzdobou v reliéfu; v pol.17.století další typ složitých tvarů a bohaté plastické výzdoby raného baroka, z něhož se vyvinul typ kamene ukončeného trojúhelným štítem s motivy volut, diamantových řezů, esovek a rostlinných ornamentů, který byl ve stovkách variant na mikulovském hřbitově obměňován a stal se závaznou normou či vzorem řešení tisíců náhrobků jižní a střední Moravy až do poloviny 19. století. Obecně je patrný vývoj od značné plastičnosti a ornamentální výzdoby odvozené z cizích vzorů (z Itálie, Nizozemí) k ploššímu pojetí a použití moravského lidového ornamentu (srdíčka, květy růží a tulipánů). V 18. století se na nich uplatňuje styl rokoka zdobením a motivem boltců, čabrak, muší, střapců, drapérií a šupin. Hebrejské písmo je dovnitř tesané a mnohdy bývá zvýrazněno černou, výjimečně červenou barvou.

Od poloviny 19. století se emancipační snahy moravských Židů projevují též v charakteru náhrobních kamenů: po křesťanském vzoru se objevují montované pomníky z více dílů na základech, opatřené již německým textem. Zatímco starší pomníky jsou provedeny především z místního mušlového vápence a mramoru, méně z pískovce a žuly, pro novodobé náhrobky byla používána světlá a tmavá žula a mramor.

Důležitou složku výzdoby představovala symbolika (charakterizující rodové jméno, vlastnosti či zaměstnání zemřelého) – na mikulovském hřbitově lze nalézt ruce kohenů, levitské nádoby, desky desatera, dva jelínky, dva lvíčky, korunu, strom (smuteční vrba), srdce, věnce, květy, hrozny, dva lvíčky držící štít a korunu, dva hady držící korunu, urovora (had držící v tlamě svůj ocas), ale i ruku s pokladničkou.

Starší náhrobky, zvláště z pískovce, bývají zvětřelé a nakloněné časem, zato pomníky v nové části hřbitova byly často povaleny vandaly nebo faktorem času. Celkový stav hřbitova – chráněného jako kulturní památka – býval v důsledku půl století zanedbané péče nedobrá, ale od roku 1990 se majitel Židovská obec v Brně značnými náklady postupně zasazuje o jeho nápravu. Velkým nepřítelem jsou nálety keřů a stromů (pajasanů, akátů, šípků), které nejsou-li prořezány, dokáží během jediného roku změnit hřbitovní plochu v neprostupnou džungli. K novější původní výsadbě patří pouze keře tují a jalovců.

Ve „věčné zahradě“ mikulovského hřbitova nalezly v průběhu pěti století poslední odpočinek tisíce příslušníků zdejší židovské obce, prostí obyvatelé i slavní mužové, kteří se zasloužili o rozkvet komunity. Významem pochovaných osobností právě nabývá důležitost hřbitova z historického hlediska. Na rabínském vršku jsou pohřbeni tito moravští zemští rabíni:

Jeduha Löb ben Obadja Eulenburg (zemřel 1618)

Petachja ben Josef (z. 1637)

Menachem Mendl Krochmal (z. 1661)

Aron Jakob ben Jecheskel Charif (z. 1671)

Jehuda Arje Löb (z. 1684)

An der nordöstlichen Ecke, direkt unterhalb des älteren Teiles der Umfassungsmauer, befinden sich die Steinmauern des ehemaligen Totengräberhauses, wahrscheinlich vom Ende des 18. Jhdts. Südlich davon wurde im Halbrund ein beeindruckendes Heldendenkmal angelegt, eine Erinnerung an fünfundzwanzig jüdische Soldaten, die auf den Schlachtfeldern des 1. Weltkrieges gefallen sind.

Am Südrand des neuen Teils des Friedhofes gab es keine Gräber; in der Mitte der Grünfläche, nahe des Weges, wurde 1975 ein Denkmal für 21 jüdische ungarische Gefangene feierlich eingeweiht, die in Mikulov am 15. April 1945 bei Kriegsende von den deutschen Faschisten ermordet wurden.

An der östlichen und westlichen Seite rund um den Friedhof befindet sich eine massive Grenzmauer; tatsächlich ist sie (wegen der Hanglage) Stützmauer, hat auf der Oberseite eine Höhe von 1,5 bis 2 m, jedoch an der Unterseite eine Höhe von 6–8 Metern, versehen mit vielen massiven Strebepeilern. Die Mauer wurde in für Mikulov typischer Weise gebaut – eine Kombination aus lokalem weißem Kalkstein und rotem Backstein; die jetzige Form stammt wahrscheinlich aus den 60-er Jahren des 18. Jhdts. Die neuesten Teile sind nur aus Backstein.

Der Friedhof umfasst 4.200 Grabsteine, die die Entwicklung der jüdischen Grabskulpturen in Mähren über mehrere Jahrhunderte sichtbar machen. Der älteste lesbare Grabstein ist für Samuel ben Leb Askenazi aus dem Jahre 1605 (ältere Grabsteine sind verwittert und nicht lesbar). Der gesamte Bereich wurde am Ende des 19. Jhdts. zur leichteren Orientierung in 7 Gruppen (+ 3 neu) mit römischen Ziffern eingeteilt, darunter sind alle Grabsteine weiter in Reihen unterteilt, mit arabischen Ziffern bezeichnet. Die Grabsteine sind fast auf der ganzen Fläche des Friedhofs in unregelmäßig breiten Reihen in Ost-West-Richtung angelegt, die Inschrift in der Regel nach Süden.

Es lässt sich eine einheitliche Entwicklung der Grabmaltypen erkennen: vor der 1. Hälfte des 17. Jhdts. längliche Rechtecke, Inschrift mit 2 seitlichen Säulen, darüber im Aufsatz Ornamentalschmuck im Relief, in der Mitte des 17. Jhdts. folgen Typen komplexerer Gestalt mit reichem plastischen Schmuck des Frühbarocks, daraus entwickeln sich abschließend Grabsteine mit dreieckigem Aufsatz mit ausgewählten Motiven: Diamantschnitte, Voluten und Pflanzenornamente, die in hunderten Varianten im Mikulover Friedhof vielfältigst ausgebildet waren und die verbindliche Norm und Muster für Tausende von Grabsteinen in Süd- und Mittelmähren wurden, bis in die Mitte des 19. Jhdts. Generell gibt es eine deutliche Entwicklung einer starken Plastizität und einer Herausbildung von Ornamenten, abgeleitet von fremden Vorbildern (Italien, Niederlande), bis zu flächigen Konzepten mit der Verwendung von mährischen Volksornamenten (Herzen, Rosen- und Tulpenblüten). Im 18. Jhd. wurde der Rokokostil bedeutend mit Fragmenten und Motiven wie Ohrmuscheln, Insignien, Muscheln, Quasten, Faltenwurf und Fischschuppen. Die eingemeißelten hebräischen Schriftzeichen wurden oft mit schwarzer, selten mit roter Farbe in der Tiefe ausgefüllt. Von den Emanzipationsbestrebungen der mährischen Juden Mitte des 19. Jhdts. zeugt auch der Charakter der Grabsteine: christliche Muster erscheinen auf vorgefertigten Steinen, des weiteren auf den Fundamenten bereits mit deutschem Text versehen. Die älteren Grabsteine sind in erster Linie aus lokalem Muschelkalkstein und Marmor, weniger aus Sandstein und Granit, für moderne Grabsteine wurden heller und dunkler Granit und Marmor verwendet.

Einen wichtigen Bestandteil des Dekors stellt die Symbolik (die den Familiennamen, Eigenschaft oder Beruf der Verstorbenen charakteri-

Eleazar Mendl ben Mordechaj Fanta (z. 1690)
Gabriel ben Jeduha Leb Eskeles (z. 1718)
Moses ben Aron Lwow-Lemberger (z. 1757)
Gerson ben Moses Pullitz (z. 1772)
Šemuel Šmelke Horovic (z. 1778)
Gerson ben Abraham Chajes (z. 1789)
Mordechaj ben Abraham Benet
(z. 1829 v Hroznětíně, převezen sem v roce 1830).

Z umělecko-historického a kulturně-historického hlediska se řadí mikulovské pohřebiště hned vedle Starého pražského a kolínského k nejvýznamnějším židovským hřbitovům v České republice a je rozhodně první a nejdůležitější z moravských. Provoz hřbitova zajišťuje občanské sdružení Spolek přátel židovské kultury v Mikulově. Neopakovatelná atmosféra a trochu tajuplný kolorit mikulovského hřbitova přitahují četné umělce, aby se je svou tvorbou pokusili zachytit. To je i případ vídeňského fotografa Clemense Schülgena, který své diváky a čtenáře fascinuje svými technicky a umělecky mimořádně kvalitními velkoformátovými snímky.

Brno 8.1.2015

siert) dar – es finden sich im Friedhof von Mikulov die Kohanimhände, Levitenkannen, Tafeln der Zehn Gebote, zwei Rehe, zwei Löwen, Kronen, Trauerweiden, Herzen, Kränze, Blumen, Trauben, zwei Löwen mit Schild und Krone, zwei Schlangen mit einer Krone, Uroworos (eine Schlange hält im Maul seinen eigenen Schwanz), auch eine Hand mit Sparbüchse.

Ältere Grabsteine, vor allem aus Sandstein, sind verwittert und leicht geneigt, daneben haben oft im neuen Teil des Friedhofes Vandalen Grabmale umgestürzt, auch ein wichtiger Aspekt heutzutage. Der Gesamtzustand des Friedhofs – der als Kulturdenkmal geschützt ist – ist aufgrund unzureichender Unterhaltung während eines halbes Jahrhunderts nicht gut, aber seit 1990 wendet der Besitzer, die Israelitische Gemeinde Brno/Brünn, erhebliche Summen auf, ihn schrittweise zu sanieren. Die größten Feinde sind Sträucher und Bäume (Akazien, Ailanthus, Hagebutten), die, wenn sie nicht beschnitten werden, in einem einzigen Jahr die Friedhofsfläche in einen undurchdringlichen Dschungel verwandeln. Die neue Bepflanzung besteht wie ursprünglich nur aus Thujen und Wacholdersträuchern.

Im „ewigen Garten“ Friedhof fanden tausende Mitglieder der jüdischen Gemeinde in den letzten fünf Jahrhunderten die letzte Ruhestätte, sowohl Bürger als auch berühmte Männer, die sich verdient gemacht haben um den Wohlstand der Stadt Mikulov. Wichtige hier begrabene Persönlichkeiten geben dem Friedhof eine historische Bedeutung. Auf dem Rabbinerhügel sind folgende mährische Landesrabbiner bestattet:

Jehuda Löb ben Obadia Eulenburg (gest. 1618)
Petachia ben Joseph (gest. 1637)
Menachem Mendel Krochmal (gest. 1661)
Aron Jakob ben Jecheskel Charif (gest. 1671)
Jehuda Löb Arje (gest. 1684)
Eleazar ben Mordechaj Mendel Fanta (gest. 1690)
Gabriel ben Jehuda Leb Eskeles (gest. 1718)
Moses ben Aron Lwow-Lemberger (gest. 1757)
Gerson ben Moses Pullitz (gest. 1772)
Schemuel Schmelke Horowitz (gest. 1778)
Gerson ben Abraham Chaies (gest. 1789)
Mordechaj ben Abraham Benet
(gest. 1829 in Hroznětín/Lichtenstadt, hierher überführt 1830).

In kunst- und kulturhistorischer Hinsicht zählt das Gräberfeld von Mikulov neben dem alten Prager und Koliner Friedhof zu den wichtigsten jüdischen Friedhöfen der Tschechischen Republik; in jedem Fall ist er der erste und wichtigste Mährens. Betreut wird der Friedhof von der Bürgervereinigung „Gesellschaft der Freunde der jüdischen Kultur in Mikulov“.

Zahlreiche Künstler versuchen, die einzigartige und ein wenig geheimnisvolle Atmosphäre des jüdischen Friedhofes in Mikulov zu erfassen. So auch im Fall des Wiener Fotografen Clemens Schülgen, er möchte Zuschauer und Betrachter durch technisch und künstlerisch besonders hochwertige großformatige Bilder faszinieren.

Brno 8.1.2015

